

Nr 77

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förbättrat studiestöd m. m.; given Stockholms slott den 27 februari 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att dels antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag,
- 2) lag om ändring i studiemedelsförordningen (1964:401),
- 3) lag om ändring i studiehjälpsreglementet (1964:402),
- 4) lag om ändring i förordningen (1967:882) om studiemedelsavgifter,

dels bifalla de förslag i övrigt om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sven Moberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram flera reformförslag på det studiesociala området. Förslagen berör studerande inom såväl studiehjälpsystemet som studiemedelssystemet. Dessutom behandlar propositionen vissa administrativa frågor. Förslagen syftar till att studiemedelsnämnderna skall kunna ge de studerande en bättre och snabbare service vid expediering av studiemedel.

Studiebidraget och det förlängda barnbidraget inom studiehjälpsystemet föreslås bli höjt från 75 kr. till 100 kr. i månaden.

Inackorderingstillägget föreslås bli höjt från 100 kr. till 125 kr. i månaden och resetillägget med 10 kr. i varje avståndsklass. Det senare förslaget skulle innebära att 50, 70, 90 och 110 kr. i månaden utgår i resetillägg till elever som bor resp. minst 6, 15, 25 och 35 km från studieorten.

För att studiemedelsnämndernas behandling av studiemedelsansökningar skall underlättas föreslås viss ändring av beräkningsreglerna. Beräkning av studiemedel

bör enligt förslaget grunda sig på det basbelopp som gäller vid ingången av maj resp. november månad.

I propositionen behandlas frågan om studiemeritering för studiemedel.

Slutligen föreslås i anledning av skattereformen bl. a. höjning av förmögenhetsgränsen inom studiehjälpssystemet.

För studiebidrag m. m. begärs ett förslagsanslag om 547,5 milj. kr. För allmänna studielånefonden begärs ett investeringsanslag om 111 milj. kr. och för studiemedelsfonden ett investeringsanslag om 756 milj. kr.

Förslag
till
Lag
om ändring i förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag

Härigenom förordnas, att 1 § förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.¹

Barn, som deltagar i undervisningen i grundskola eller motsvarande undervisning i skola som avses i 33 eller 34 § skollagen, äger, från och med kvartalet efter det under vilket barnet fyllt sexton år, rätt till studiehjälp i form av förlängt barnbidrag med *sjuttiofem* kronor i månaden.

Barn, som deltagar i undervisningen i grundskola eller motsvarande undervisning i skola som avses i 33 eller 34 § skollagen, äger, från och med kvartalet efter det under vilket barnet fyllt sexton år, rätt till studiehjälp i form av förlängt barnbidrag med *ett-hundra* kronor i månaden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971.

¹ Senaste lydelse 1965:249.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

skattelagen den 28 september 1928 (nr 370) och 11 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Med inkomst förstås i nämnda paragraf den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten och med basbelopp det vid avgiftsårets ingång gällande basbeloppet.

Med inkomst förstås i 20 § den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten och med basbelopp det vid avgiftsårets ingång gällande basbeloppet.

22 §.

Avgiftsgränsen är två gånger det i 21 § angivna basbeloppet.

Avgiftsgränsen är två och en halv gånger det i 21 § angivna basbeloppet.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 13 § den 1 juli 1970 och i övrigt den 1 januari 1971. I fråga om avgift som avser år 1970 eller tidigare år gäller 20—22 §§ i deras äldre lydelse.

Förslag
till
Lag
om ändring i studiehjälpsreglementet (1964:402)

Härigenom förordnas, att 9, 10 och 12 §§ studiehjälpsreglementet (1964:402) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

Studiebidrag utgår med *sjutiofem* kronor i månaden.

Studiebidrag utgår med *ett-hundra* kronor i månaden.

10 §.

Är den studerande i behov av inackordering, utgår inackorderingstillägg med *ett-hundra* kronor i månaden.

Är den studerande i behov av inackordering, utgår inackorderingstillägg med *ett-hundra-tjugofem* kronor i månaden.

12 §.

Till studiebidrag — — — — — tjugotusen kronor.

Överstiger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet *trettiotusen* kronor, skall en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmaste lägre fulla hundratal kronor, jämfästas med beskattningsbar inkomst.

Överstiger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet *femtiotusen* kronor, skall en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmaste lägre fulla hundratal kronor, jämfästas med beskattningsbar inkomst.

Är den — — — — — för föräldrarnas.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 10 § den 1 juli 1970, 9 § den 1 januari 1971 och 12 § den 1 juli 1971.

Förslag
till
Lag
om ändring i förordningen (1967:882) om studiemedelsavgifter

Härigenom förordnas, att 2 § förordningen (1967:882) om studiemedelsavgifter skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Beteckningarnas basbelopp — — — i studiemedelsförordningen.

I övrigt — — — — — slutliga avgiften.

Som gift anses i förordningen den som *taxeras enligt för gift skattskyldig gällande bestämmelser.*

Som gift anses i förordningen den som *taxerats med tillämpning av 52 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) och 11 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971.

*Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 27 februari
1970.*

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG,
LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN,
MOBERG, LÖFBERG, LIDBOM.

Statsrådet Moberg anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *förbättrat studiestöd m. m.* och anför.

I årets statsverksproposition (bil. 10 s. 416 och 447) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Studiebidrag m. m.* för budgetåret 1970/71 beräkna ett förslagsanslag av 547,5 milj. kr., och till *Allmänna studielånefonden* och *Studiemedelsfonden* för budgetåret 1970/71 beräkna två investeringsanslag av 111 milj. kr. resp. 756 milj. kr.

Jag anhåller att nu få anmäla dessa frågor.

1. Inledning

Vid 1964 års riksdag fattades beslut om en ändring av formerna för det statliga studiesociala stödet för utbildning efter grundskolan. På grundval av förslag från studiehjälpsutredningen (SOU 1963:48) och studiesociala utredningen (SOU 1963:74) skapades genom statsmakternas beslut (prop. 1964:138, SäU 1, rskr 290) två stödformer, studiehjälp vid studier på gymnasial nivå och studiemedel vid studier på i huvudsak eftergymnasial nivå.

1964 års beslut har kompletterats i vissa avseenden. Sålunda fattade 1965 års riksdag beslut om bl. a. höjning av det s. k. förlängda barnbidraget (prop. 109, 2LU 50, rskr 283). Vid 1967 års riksdag fattades beslut om dels en förbättring av förmånerna inom vuxenutbildning, dels en ändring av grunderna och beloppen för resettillägg till studiebidrag (prop. 85, 2LU 45, rskr 290). Vid 1969 års riksdag aktualiserades i en särskild proposition (1969: 16, SU 51, 2LU 38, rskr 192, 213) en rad förbättringar på det studiesociala området. Reformförslagen innebar bl. a. att det inkomstprövade tillägget höjdes och att maximibeloppet för lån från allmänna studielånefonden höjdes från 5 000 kr. till 6 500 kr. Reformförslaget innebar vidare att en strikt gränsdragning gjordes mellan yngre och äldre elever. Gränsen fastställdes till 20 år. Förslaget tog också fasta på de vuxenstuderande. Åldersgränsen för erhållande av studiemedel höjdes från 40 till 45 år. De vuxenstuderande fick genom förslaget möjlighet till partiell befrielse från skyldighet att betala tillbaka studielån från allmänna studielånefonden.

Under den senaste tiden har ytterligare reformförslag aktualiserats på det studiesociala området, bl. a. i centrala studiehjälpsnämndens anslagsframställning för budgetåret 1970/71. Förbättringarna tar framför allt sikte på yngre elever inom studiehjälpsystemet, dvs. på de elever som är beroende av föräldrarnas ekonomi. Förslagen skall ses som ett led i strävandena att stimulera utbildning för barn som av regionala, ekonomiska och sociala skäl är missgynnade.

Centrala studiehjälpsnämnden föreslår att det inkomstprövade och behovsprövade tillägget höjs. Med hänsyn till att den nominella lönenivån har stigit menar nämnden också att gränserna för erhållande av inkomstprövat tillägg bör uppjusteras med 2 000 kr. i varje inkomstklass. För den händelse en höjning av barnbidragen aktualiseras anser centrala studiehjälpsnämnden att såväl studiebidraget som det förlängda barnbidraget bör höjas med motsvarande belopp.

Studiehjälpsnämnden föreslår vidare att inackorderingstillägget höjs med 25 kr. till 125 kr. i månaden. Förslaget motiveras av den allmänna kostnadsstegring som skett under de senaste åren.

Mot bakgrunden av genomförda och aviserade taxehöjningar föreslås vidare att resettilläggen höjs med 20 kr. i varje avståndsklass.

Beträffande studielån föreslås en generösare inställning till reduktion av studielån

i förhållande till föräldrarnas beskattningsbara inkomst och förmögenhet samt att möjlighet ges till extra studielån.

1968 års studiemedelsutredning¹ har i ett delbetänkande Studiemedel vid filosofisk fakultet (Stencil U 1969:10) behandlat kraven på studiemeriter för rätt till studiemedel vid filosofisk fakultet efter det nya utbildningssystemets införande. Utredningen anser att så långt möjligt rätt till undervisning även skall ge rätt till studiemedel. Betänkandet innehåller också förslag om ändrade regler för erhållande av extra studiemedel under en sju månader per termin. Över betänkandet har efter remissyttranden avgetts av universitetskanslersämbetet — efter hörande av rektorsämbeten och utbildningsnämnder —, skolöverstyrelsen, centrala studiehjälpsnämnden — efter hörande av studiemedelsnämnderna —, Sveriges förenade studentkårer, Centrerns studentförbund samt Sveriges socialdemokratiska studentförbund.

I syfte att förbättra studiemedelsnämndernas service gentemot studenterna, föreslår centrala studiehjälpsnämnden i skrivelse den 12 januari 1970 att reglerna för bestämmande av basbeloppet skall ändras. Ändringen syftar till att studiemedelsnämnderna på ett tidigare stadium än vad som nu är fallet skall kunna behandla studiemedelsansökningar för kommande termin. Detta möjliggörs genom att vid beräkningen av studiemedel för kommande terminer skall tillämpas det basbelopp som gäller vid ingången av maj resp. november månad.

2. Huvuddragen i nuvarande studiesociala system

Till studerande i gymnasier, fackskolor, yrkesskolor m. fl. läroanstalter utgår studiehjälp enligt bestämmelserna i studiehjälpsreglementet (1964:402, ändrat senast 1969:272) i form av studiebidrag jämte tillägg eller förhöjt studiebidrag samt studielån. Tillämpningsbestämmelser till studiehjälpsreglementet finns i studiehjälpskungörelsen (1964:502, omtryckt 1967:303, ändrad 1969:273). Förteckning över läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp utgår finns i kungörelsen (1969:324) om läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp utgår. För elever i grundskolan och motsvarande skolformer utgår förmåner enligt förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag (ändrad 1965:249) och kungörelsen 1964:503) med tillämpningsbestämmelser till förordningen om förlängt barnbidrag (ändrad senast 1966:227).

Studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet utgår för läsår eller kurstid i princip fr. o. m. kvartalet efter det, under vilket den studerande fyllt 16 år.

Studiebidrag och förlängt barnbidrag utgår med 75 kr. i månaden.

Härutöver kan *inkomstprövat* tillägg utgå med 25, 50 eller 75 kr. i månaden.

¹ Riksdagsmannen Börje Nilsson, ordförande, rektorn Stig Andersson, byråchefen Stig Mattsson, civilekonomen Bengt Oberger och riksdagsledamoten Ingrid Sundberg.

Till grund för inkomstprövningen ligger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda beskattningsbara inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt. Med beskattningsbar inkomst jämföras 1/5 av behållen förmögenhet över 30 000 kr. Är den studerande gift, skall makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

Tilläggets storlek vid olika beskattningsbara inkomst framgår av följande uppställning.

Beskattningsbar inkomst, kr.	Tillägg/mån., kr.
— 8 000	75
8 100—12 000	50
12 100—20 000	25

Genom beslut vid 1969 års riksdag utgår dessutom 25 kr. i månaden i förhöjt inkomstprövat tillägg till studerande som har hemmavarande syskon under 16 år.

Om den studerande är berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta belopp och om synnerligen stort behov av ytterligare studiehjälp föreligger, kan *behovsprövat tillägg* utgå med högst 75 kr. i månaden.

Vid behovsprövningen — som görs av centrala studiehjälpnämnden — utgår man från årsinkomsten vid ansökningstillfället (räknat före skatt och innefattande även icke skattepliktiga inkomster såsom sjukpenning, bostadstillägg, arbetslöshetsbidrag etc.). Hänsyn tas till antalet syskon. Bidragsformen riktar sig främst till ensamstående vårdnadshavare.

Är den studerande i behov av inackordering, utgår *inackorderingstillägg* med 100 kr. i månaden. *Resetillägg* med 40, 60, 80 eller 100 kr. i månaden utgår för dagliga resor mellan hem och skola. Tillägg utgår endast om avståndet är minst 6 km.

Här beskrivna förmåner utgår till den som fyller högst 19 år (yngre elev) under det kalenderår då läsåret eller kursen börjar. För kurstid efter den 30 juni det kalenderår, då den studerande fyller 20 år, gäller detta endast om denna kurstid omfattar mindre än två månader. Till övriga (äldre) studerande utgår förhöjt studiebidrag om 175 kr. i månaden.

Studielån kan efter behovsprövning utgå med högst 6 500 kr. för ett läsår. Vid prövningen tas för yngre studerande hänsyn till den studerandes och föräldrarnas inkomst och förmögenhet. Om synnerliga skäl föreligger kan studerande, som bedriver heltidsstudier och som har försörjningsplikt mot barn, erhålla studielån med högre belopp.

De studerande vid eftergymnasiala läroanstalter erhåller *studiemedel* enligt bestämmelserna i studiemedelsförordningen (1964:401, ändrad senast 1969:270). Tillämpningsföreskrifter till studiemedelsförordningen finns i studiemedelskungörelsen (1964:592, ändrad senast 1969:182). Förteckning över studiemedelsberättigade läroanstalter finns i kungörelsen (1969:325) om läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiemedel utgår.

Studiemedel består av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Studiemedlen är indexreglerade och utgår per år med 140 % av basbeloppet inom den allmänna försäkringen (f. n. 8 400 kr.). Om den studerande har vårdnaden om barn, kan dessutom utgå barntillägg med 25 % av basbeloppet (f. n. 1 500 kr.) för varje barn under 16 år. Extra studiemedel kan vidare utgå om synnerliga skäl föreligger. Av studiemedlen utgör 1 750 kr. ett studiebidrag, medan återstoden skall återbetalas under normalt 20—25 år.

Studiemedel utgår med hänsyn till den studerandes studiemeriter samt de ekonomiska resurser över vilka den studerande förfogar. Under de två första terminerna erhålls dock studiemedel utan prövning av studiemeriterna.

3. Reformförslag på det studiesociala området

3.1 Centrala studiehjälpsnämndens förslag till höjda rese- och inackorderingstilllägg m. m.

Centrala studiehjälpsnämnden framhåller i sin anslagsframställning för budgetåret 1970/71 att studiehjälpen i motsats till studiemedlen inte till någon del är värdesäkrad. Förändringar i bidragsbeloppen för de olika stödformerna måste därför ske genom beslut av statsmakterna. Nämnden pekar på de förbättringar som åstadkoms vid 1969 års vårriksdag men understryker samtidigt att dessa när det gäller bidragen inte varit så stora att de ens eliminerar den värdeförsämring som inträtt mellan 1964 och 1969.

Vid behandlingen av de studiesociala frågorna vid 1969 års riksdag uttalade, framhåller centrala studiehjälpsnämnden, det föredragande statsrådet med riksdagens instämmande att framtida studiesociala åtgärder i första hand bör ta sikte på de vuxenstuderande. Nämnden menar att en sådan prioritering i princip är riktig men understryker samtidigt att detta inte får medföra att man underlåter att vidta åtgärder för att bevara studiebidragets värde och rekryteringsstimulerande effekt. Ytterligare resurser måste sättas in menar nämnden för att påverka utvecklingen så att barn från hem med låg ekonomisk bärkraft ges ökad stimulans till vidareutbildning.

Bidragen inom studiehjälpen har med några få undantag utgått med oförändrade belopp sedan 1964. Centrala studiehjälpsnämnden pekar på att enbart ett återställande av realvärdet för de olika bidragen fordrar höjningar på mellan 20—25 %. Förslag i den riktningen läggs också fram av nämnden. Vad beträffar studiebidraget och det förlängda barnbidraget lämnas inget konkret förslag om en höjning, men nämnden hänvisar till att ett återställande av realvärdet för dessa båda bidragsformers del skulle kräva en höjning från 75 kr. till 94 kr. i månaden. Denna fråga bör dock enligt nämnden samordnas med frågan om det allmänna barnbidraget. Höjs detta, måste enligt nämndens mening även det förlängda barnbidraget och studiebidraget höjas till motsvarande belopp.

Såsom redovisats i föregående avsnitt utgår inkomstprövat tillägg med grundbeloppen 25, 50 resp. 75 kr. per månad. Om den studerande har hemmavarande syskon under 16 år, kan dessutom utgå ett extra tillägg om 25 kr. i månaden.

Uppgifter från 1968 visar att såväl antalet personer som fått inkomstprövade tillägg som det totala bidragsbeloppet minskade trots att elevantalet ökat. Detta beror på att de beskattningsbara inkomsterna höjts, vilket medfört dels att färre elever blir delaktiga av stödet, dels att en förskjutning ägt rum från en högre bidragsklass till en lägre.

Centrala studiehjälpsnämnden pekar på nödvändigheten av att reglerna för inkomstprövat tillägg ändras så att den inledda utvecklingen mot en minskning av utflödet bryts och studiestödets stimulansfaktor bevaras. Nämnden anser att såväl gränserna för beskattningsbar inkomst som tilläggsbeloppen måste justeras. Nämnden föreslår att inkomstgränserna höjs med 2 000 kr. i varje inkomstklass. Vidare föreslås att tilläggsbeloppets storlek höjs med 5, 10 resp. 15 kr. i varje inkomstklass.

Kostnaderna för de föreslagna höjningarna kan uppskattas till 13 milj. kr., varav 7 milj. kr. är att hänföra till justeringen av inkomstgränserna och 6 milj. kr. till ökningen av bidragsbeloppen.

Enligt nuvarande regler utgår behovsprövat tillägg till studerande som är berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta belopp samt som är i stort behov av ytterligare studiestöd. F. n. utgår 75 kr. i månaden i behovsprövat tillägg.

Centrala studiehjälpsnämnden föreslår att det behovsprövade tillägget höjs från 75 kr. till 90 kr. i månaden. Kostnaderna för en sådan höjning kan beräknas till 1,3 milj. kr. Vid höjda inkomstgränser för inkomstprövat tillägg kommer fler studerande att uppfylla huvudvillkoret för rätt till behovsprövat tillägg, nämligen att högsta inkomstprövat tillägg utgår. På grund av detta räknar nämnden med en viss ökning av antalet behovsprövade tillägg. Utgifterna härför uppskattas till ytterligare 700 000 kr. Den totala kostnadsökningen för förslaget skulle därför uppgå till 2 milj. kr.

Inackorderingstillägget, som f. n. uppgår till 100 kr. i månaden utgår till studerande ungdomar, som på grund av utbildningen inackorderar sig på annan ort än hemorten.

Centrala studiehjälpsnämnden påpekar att inackorderingstillägget varit oförändrat sedan 1964. Om realvärdet skall återställas är det nödvändigt med 25-procentig höjning av detta tillägg.

Nämnden visar också på utvecklingen av hyreskostnaderna för studenthemmen. Någon statistik som specifikt anger hyresnivå för inackorderingsrum finns ej att tillgå, men nämnden menar att dessa ofta rättar sig efter studentbostadshyrorna. En undersökning, som gjorts av studentbostadskommittén visade att hyrorna för

enkelrum i studentbostadshus vårterminen 1969 i det stora flertalet fall uppgick till 150—225 kr.

I samband med 1969 års riksdags behandling av de studiesociala frågorna uttalade andra lagutskottet att beträffande studiesocialt stöd inom ungdomsutbildningen tillgängliga resurser i första hand borde inriktas på familjer som har barn i gymnasiet eller därmed jämställda skolformer och som bor så långt från skolorten att barnen behöver inackorderas. Centrala studiehjälpsnämnden anser en uppjustering av inackorderingstillägget vara utomordentligt viktig och föreslår att detta höjs från 100 till 125 kr. i månaden. Förslaget medför enligt nämnden ökade kostnader med 9 milj. kr.

Resetillägg utgår f. n. till studerande, som har en färdväg till skolan på minst 6 km. Beloppen varierar med avståndet, varvid det lägsta bidraget utgör 40 kr. i månaden och det högsta 100 kr. Centrala studiehjälpsnämnden påpekar i sin anslagsframställning att statens järnvägar sedan januari 1967 genomfört två taxehöjningar. Nämnden anser därför att en höjning av resetillägget är motiverad. Beträffande beloppets storlek föreslår nämnden att resetillägget höjs med 10 kr. i varje avståndsklass.

Kostnaden för reformförslaget kan beräknas till 6 milj. kr.

Efter det att centrala studiehjälpsnämnden lämnat sin anslagsframställning har statens järnvägar till Kungl. Maj:t inlämnat förslag om höjda biljettpriiser med ca 8 % att gälla fr. o. m. den 1 januari 1970. Under förutsättning att ett sådant förslag genomförs måste enligt nämnden förslaget om ändrade resetilläggsbelopp revideras. Nämnden föreslår därför under nämnda förutsättning att tilläggsbeloppen höjs med 20 kr. i månaden i stället för tidigare begärda 10 kr.

Kostnaderna för det reviderade förslaget beräknar nämnden till 12 milj. kr.

Maximibeloppet för studielån inom studiehjälpsystemet utgår f. n. med 6 500 kr. per år. De s. k. äldre eleverna, dvs. de som är 20 år eller däröver, kan därmed i normalfallet få ett stöd som tillsammans med det förhöjda studiebidraget är lika stort som studiemedlen för eftergymnasiala studier. I sin anslagsframställning föreslår centrala studiehjälpsnämnden att reglerna för reduktion av studielån på grund av föräldrarnas beskattningsbara inkomst och förmögenhet ändras. Kostnaderna för förslaget kan beräknas till 10 milj. kr. Centrala studiehjälpsnämnden påpekade i sin anslagsframställning från augusti 1969 osäkerheten i bedömningen av utvecklingen på lånesidan. Nämnden har därför i en ny framställning reviderat sin beräkning av lånebehovet.

Inom studiemedelssystemet gäller att studiemedel kan utgå med högre belopp än normalbeloppet s. k. extra studiemedel om synnerliga skäl föreligger. Någon motsvarande möjlighet till tillägg på studielånet föreligger inte inom studiehjälpsystemet. Centrala studiehjälpsnämnden föreslår att möjlighet också skapas inom studiehjälpsystemet att tillgodose behovet av extra studiestöd. Nämnden pekar bl. a. på att vissa utbildningsvägar kräver höga materialkostnader. Vid vissa läro-

anstalter förekommer termins- och andra avgifter med väsentliga belopp. Behov finns därför till extra studielån menar nämnden.

Reformförslaget uppskattas till 1 milj. kr. varför de sammanlagda reformkostnaderna på lånesidan belöper sig till 11 milj. kr.

3.2 Studiemedel vid filosofisk fakultet

3.2.1 Nuvarande regler

Enligt nuvarande ordning är studiemedelsnämnderna lokal myndighet för beslut om studiemedel. Ansökan inlämnas till någon av de sex studiemedelsnämnderna och beslut fattas av resp. nämnd. Nämndens beslut kan överklagas hos centrala studiehjälpsnämnden. Beviljning av studiemedel sker för högst två terminer i sänder men utbetalning äger bara rum för en termin. Den praxis beträffande studielämplighetsprövning, som studiemedelsnämnderna tillämpat, har inte bundits av centralt utfärdade regler. Detta har motiverats bl. a. därav att de lokala förhållandena varit så varierande inom de filosofiska fakulteterna att det vore direkt olämpligt att utfärda strikta regler för studiemedelsnämndernas prövning.

Statistiska undersökningar har visat, att studietiden i ett enskilt ämne varierat mycket kraftigt såväl inom fakulteten som vid en jämförelse mellan olika universitet. Somliga ämnen betraktas som »svårare» än andra och kräver längre studietid. Samma ämne kan kräva olika lång studietid beroende på vilken studieort man väljer. Bedömningen av huruvida uppnådda studieresultat berättigat till studiemedel har därför varit beroende på de speciella förhållanden som gällt för olika ämnen och studieorter.

En relativt enhetlig praxis kan ändå sägas ha gällt vid studiemedelsnämndernas prövning. Som regel har studiemedelsnämnderna accepterat en studietidsförlängning om 50 % i förhållande till den normala studietakten. Som normal studietid betraktas ett betyg per termin. En 50-procentig förlängning av denna tid, innebärande två betyg på tre terminer, har accepterats för erhållande av studiemedel. Den här nämnda huvudprincipen har tillämpats med några viktiga undantag.

Det är ett allmänt känt förhållande att det första studieåret vid universitetet för många medför omställningsproblem av olika slag. Studier vid universitet ford- rar som regel en högre grad av självdisciplin, eftersom studierna vanligtvis bedrivs i friare former än på gymnasium. Många studerande måste vid inträdet till universitet bryta upp från hemmiljön, varvid sociala problem av olika slag aktualiseras. Studieresultaten under det första studieåret kan av nämnda skäl ge en felaktig bild av den studerandes studieförutsättningar. Studiemedelsnämnderna har därför accepterat en något längre studietidsförlängning för första-års-studerande än vad som annars är fallet.

Ett annat avsteg från basregeln två betyg på tre terminer gäller de studerande som i början av sina studier styrkt studielämpligheten, men som i ett senare skede råkar ut för en oacceptabel studietidsförlängning. Även i detta fall visar studiemedelsnämnderna generositet, eftersom man menar att studielämpligheten styrkts

i början av studierna. Om emellertid studietakten under två läsår är utpräglat svag, så att denna under det första året är under det acceptabla och under andra läsåret under 1,3 betyg, beviljas normalt inte studiemedel för fortsatta studier. Studiemedelsnämnderna brukar vidare som regel acceptera en längre studietidsförlängning än det normala om den studerande befinner sig nära sin examen.

Studienämnderna tillämpar sålunda vissa basregler trots att några bindande föreskrifter aldrig utfärdats. I korthet kan dessa sammanfattas sålunda, att det normala anses vara klara ett betyg per termin, och att en acceptabel studietidsförlängning anses vara två betyg på tre terminer. Det viktigaste undantaget från dessa riktmärken består i den generösare bedömning som tillämpas mot första-årsstuderande.

3.2.2 1968 års studiemedelsutrednings förslag

I betänkandet av 1968 års studiemedelsutredning påpekas att en ny situation uppstått i och med riksdagens beslut (prop. 1969:4, SU 34, rskr. 101) om ny organisation av utbildningen vid filosofisk fakultet. Undervisningen är numera organiserad på utbildningslinjer, omfattande studiekurser om sammanlagt 120 poäng. Merparten av studenterna förväntas välja någon av 17 s. k. allmänna utbildningslinjer. Möjligheter finns dock att studera enligt särskild utbildningslinje, vilket medger en betydligt större frihet i sammansättning av ämnen än vad som eljest är fallet.

Utbildningslinjerna är uppdelade på tre avdelningar, med en successivt stegrande grad av frihet i valet av studiekurser. Studiekurserna omfattar i allmänhet 20 eller 40 poäng och är antingen grundkurs eller påbyggnadskurs. Skall det nya poängsystemet jämföras med det tidigare betygssystemet kan 20 poäng sägas motsvara ett betyg.

Studerande som genomgått allmän eller särskild utbildningslinje har rätt till kompletterande utbildning, omfattande studiekurser om högst 60 poäng.

En viktig följd av den nya organisationen vid de filosofiska fakulteterna är att rätten till undervisning upphör om den studerande inte uppfyller vissa minimikrav. Dessa innebär att en studerande som under tre terminer bedrivit heltidsstudier inom en utbildningslinje och därvid inte uppnått 40 poäng av vederbörande utbildningsnämnd kan avstängas från undervisning på utbildningslinjen.

Ett av reformens syften är att åstadkomma lika långa studietider för studiekurser med samma poängtal. Detta skall uppnås genom mera enhetliga kursinnehåll och kunskapskrav. Därmed har också enligt studiemedelsutredningen frågan om centralt utfärdade riktlinjer för studielämplighetsprövning kommit i ett annat läge. Anledningen till att ett sådant förfarande ansågs olämpligt i det tidigare systemet var just att söka i de olikheter i fråga om studietid som kunde noteras för olika ämnen och olika studieorter. Med enhetliga studietider för kurser med samma poängtal kvarstår inte längre några hinder för att enhetliga regler skapas då det gäller bedömningen av rätten till studiemedel på basis av tidigare uppnådda resultat.

Frågan om vilka krav på studieresultat som skall ställas på den studerande för rätt till studiemedel har föranlett utredningen att rent principiellt diskutera vissa spörsmål. Rätten till utbildning är genom den nya utbildningsorganisationen begränsad eftersom de studerande som inte efter tre terminer nått 40 poäng kan skiljas från undervisningen. Reglerna garanterar emellertid var och en att under tre terminer följa undervisningen oavsett vilka resultat som uppnås. Utredningen anser principiellt att en samordning bör ske av rätten till undervisning och rätten till studiemedel. Motivet härför är menar man, att om en samhällsinstans — utbildningsmyndigheten — medger rätt till undervisning bör inte en annan samhällsinstans — studiemedelsnämnden — undergräva denna möjlighet genom att inte ställa ekonomiska resurser till förfogande. Studiemedelssystemet bör således inte fungera som ett fristående utspärningsinstrument.

Ytterligare ett skäl talar enligt utredningen för att en harmonisering bör åstadkommas mellan rätten till undervisning och rätten till studiemedel. Den som för sin försörjning är beroende av studiemedel skulle eljest ej kunna fortsätta studera, medan den som är ekonomiskt oberoende skulle kunna fortsätta studierna.

Utredningen har emellertid inte ansett sig kunna följa nämnda princip till fullo. Avsteg från principen har därför skett. Som tidigare nämnts prövas inte rätten till fortsatt undervisning förrän efter tre terminer. Om rätten till studiemedel helt skulle sammankopplas med rätten till undervisning, skulle detta medföra att en studerande erhöi studiemedel i tre terminer utan att studieresultatet överhuvud taget prövades. Utredningen menar att detta inte är acceptabelt.

Vidare påpekas att en studerande kan behålla rätten till undervisning trots att 40 poäng inte uppnåtts på tre terminer. Detta skulle vara möjligt menar man genom att den studerande kan registrera sig som icke-studerande eller deltidsstuderande, byta linje m. m. Också dessa skäl talar emot en fullständig harmonisering. Slutligen framhåller utredningen att rätten till undervisningen avgörs av utbildningsnämnd, medan rätten till studiemedel avgörs av studiemedelsnämnd. Om rätt till undervisning automatiskt gav rätt till studiemedel, skulle i realiteten utbildningsnämnden också fatta beslut om studiemedel. Detta menar utredningen vore olyckligt, eftersom utbildningsnämnderna består av representanter endast för lärare och studenter.

3.2.3 Regler för rätt till studiemedel

Förslagen avser regler för rätt till studiemedel vid utbildning på allmän eller särskild utbildningslinje, vid byte av utbildningslinje och vid kompletterande utbildning. Slutligen föreslås ändrade regler för extra studiemedel.

Utredningen utgår ifrån att ett betyg i stort sett motsvarar 20 poäng, varför det normala bör vara att klara 20 poäng på en termin, 40 poäng på två terminer osv. Detta kan sägas innebära att tidigare tillämpad praxis kodifieras. Vidare föreslås att en studietidsförlängning om 50 % accepteras, dvs. att den som på tre terminer uppnått 40 poäng äger rätt till studiemedel för ytterligare en termin. Studerande som inte nått denna poängsumma, har ej utan särskild prövning rätt

att delta i ytterligare undervisning. Då rätt till undervisning inte föreligger bör ej heller studiemedel utgå menar utredningen.

Utredningen säger sig ha övervägt om en något högre studietakt bör krävas under det andra studieåret. De skäl som talar för ett sådant krav är att vanan vid akademiska studier då är större, varför studieförutsättningarna allmänt kan sägas vara bättre. Utredningen har emellertid stannat för att förorda att tilldelningen av studiemedel även under senare delen av studierna fram till grundexamen skall basera sig på principen om 40 poäng på tre terminer. De erforderliga studieresultaten under olika studioterminer skulle därmed bli följande:

Termin	Erforderligt antal poäng
1—3	40
4—6	40
7—9	40

Beträffande studieresultaten för terminerna 4—9 föreslår utredningen att den studerandes studieprognos bör peka på att man uppnår minst 40 poäng på tre terminer. För att prognosen skall vara positiv fordras en någorlunda jämn fördelning av de 40 poängen under tre terminer.

Beträffande kraven på studieresultat under de första tre terminerna har utredningen specificerat poängtal. Förslaget innebär att den som vid utgången av andra studioterminen uppnått minst 20 poäng och som deltagit i huvuddelen av undervisningen motsvarande ytterligare närmare 20 poäng eller på annat sätt styrkt motsvarande studieaktivitet bör erhålla fortsatta studiemedel. Den som har 20—29 poäng bör få studiemedel för endast en termin och den som vid utgången av andra terminen erhållit minst 30 poäng bör beviljas studiemedel för två terminer. Utredningen föreslår också att möjligheter bör ges de studerande att meritera sig vid ingången av höst- resp. vårtermin genom de merpoäng som kan bli följden av tentamen vid första tentamenstillfälle.

Beträffande *studiemedel vid byte av utbildningslinje* föreslår utredningen, att nu tillämpad praxis bibehålls. Detta innebär, att den som har tillräckliga studiemeriter för studiemedel för fortsatta studier inom den först valda utbildningen skall behålla denna rätt även efter byte av utbildningslinje. Den studerande som inom den först valda utbildningslinjen förlorat rätten till studiemedel på grund av otillräckliga studieresultat bör däremot ej tilldelas studiemedel efter bytet förrän han uppvisat tillfredsställande studieresultat. Utredningen anser, att det dock i vissa fall kan finnas skäl att bevilja studiemedel direkt efter bytet. En sådan förutsättning är att tillfredsställande studieresultat kan förväntas inom den nya utbildningen.

Utredningen har slutligen tagit ställning till kraven på studieresultat för erhållande av *studiemedel för kompletterande utbildning*. Utredningen föreslår, att den som avlagt sin grundexamen på normalstudietid, dvs. sex terminer utan vidare bör erhålla studiemedel för kompletterande utbildning. Däremot anser utredningen, att den som använt den maximala studieförlängningen om 50 %, dvs. nio

terminer, inte skall kunna få studiemedel för sådan utbildning. Den som behövt nio terminer för sin grundexamen får förutsättas behöva lika lång tid för den kompletterande utbildningen, dvs. 4—5 terminer. Den sammanlagda studietiden skulle därmed bli 13—14 terminer. Utredningen anser detta vara för lång tid. Utredningen menar, att den som hela sin studietid befunnit sig i riskzonen för mistad rätt till undervisning bör inte omedelbart efter sin grundexamen fortsätta studierna med kompletterande utbildning. För sådana studerande är det bättre att avbryta studierna och eventuellt efter några års förvärvsarbete påbörja kompletterande utbildning. Emellertid har utredningen funnit det orimligt att endast medge studerande med ideal studietid rätt till studiemedel för kompletterande utbildning. En gränsdragning har därvid gjorts mellan åtta och nio terminer. Den som således klarat sin grundexamen på åtta terminer föreslås få rätt till studiemedel för kompletterande utbildning, medan de som behövt nio terminer ej föreslås erhålla denna möjlighet såvida ej särskilda omständigheter föreligger.

Slutligen finner utredningen det rimligt att ställa krav på nära nog ideal studietid, dvs. 20 poäng per termin under den kompletterande utbildningen.

Normalt utgår studiemedel för två terminer i sänder. Med termin förstås första eller andra hälften av ett kalenderår. Beloppet är beräknat med utgångspunkt från att studierna omfattar fem månader i terminen. *Extra studiemedel* kan utgå om synnerliga skäl föreligger. Avsikten har varit att extra studiemedel skall ges med stor restriktivitet.

Utredningen föreslår nu generösare regler för tilldelning av extra studiemedel under en sjätte studiemånad. Förslaget kan enligt utredningen ses som en uppföljning av reformen om utbildning vid filosofisk fakultet.

Utredningen anger de fall då studiemedel bör utgå under en sjätte studiemånad. Det kan gälla att fullborda så stor del av studiekurs att den studerande vid början av höstterminen får rätt påbörja ny studiekurs. Vidare kan det vara fråga om att avsluta viss studiekurs. Utredningen har slutligen föreslagit att studiemedel bör kunna utgå till den som önskar läsa snabbare än den ideala studietiden om 40 poäng på två terminer.

Syftet med förslaget är att underlätta för studerande att bedriva studier sommartid, så att en minskad andel av de studerande skall behöva bedriva parallellstudier under ordinarie terminstid eller ägna extra terminer åt återhämtningsstudier.

Som villkor för extra studiemedel under en sjätte studiemånad ställer utredningen att studietiden under den aktuella terminen uppgår till minst 5,5 månader och samtidigt att den sammanlagda studietiden under föregående och aktuell termin uppgår till minst 10,5 månader. Utredningen anger också vissa poänggränser som skall gälla för att erhålla extra studiemedel. Utredningen föreslår att extra studiemedel ej bör beviljas för studier upp till miniminivå för rätt till undervisning eller studiemedel. Som undre gräns föreslås att 25 poäng vid slutet av första studieårets vårtermin skall berättiga till extra studiemedel.

Utredningen påpekar också att den tid för vilken extra studiemedel utgår skall inräknas i maximitiden för studiemedel nio terminer.

Till följd av att förslaget torde medföra ett relativt omfattande antal beviljningar av extra studiemedel, föreslås att i 16 § i studiemedelsförordningen intas bestämmelse om att extra studiemedel kan beviljas om särskilda skäl föreligger.

Beträffande studiemedlens storlek föreslås att det nuvarande beloppet på 600 kr. i månaden justeras upp samt att beloppet fortsättningsvis i stort sett följer penningvärdets förändringar.

För att extra studiemedel skall utgå bör enligt utredningens mening den sökandes inkomst ej överstiga 20 % av basbeloppet per termin. Hänsyn bör även tas till makes inkomst och förmögenhet.

Ledamoten Bengt Oberger har i ett särskilt yttrande reserverat sig mot delar av betänkandet. *R e s e r v a t i o n e n* innebär följande.

Den studerande som vid ingången av den tredje terminen uppnått minst 20 poäng och som deltagit i huvuddelen av undervisningen i kurser motsvarande ytterligare närmare 20 poäng eller på annat sätt styrkt motsvarande studieaktivitet, bör få studiemedel för en tredje termin.

Beträffande den kompletterande utbildningen motsätter sig Oberger förslaget om att studiemedel endast kan utgå till den som klarat sin grundexamen på ideal eller nära nog ideal tid.

Vidare föreslås att möjligheterna till studiemedel för återhämtningsstudier under ferietid blir generösare än vad utredningsförslaget innebär. Studiemedel för en sjätte studiemånad bör kunna utgå även till dem som har mindre än 25 poäng vid den andra terminens utgång. För studerande i intervallet 20—24 poäng bör studiemedel normalt beviljas. För studerande med något mindre än 20 poäng bör studiemedel för studier sommartid beviljas om studieprognosen efter särskild prövning bedöms god. Oberger föreslår vidare att man bör acceptera 40 poäng för tre terminer och en sommars studiemedelsberättigade studier.

Reservanten motsätter sig slutligen utredningsmajoritetens förslag att studiemedel för sommarstudier skall kunna beviljas om studietiden den aktuella terminen uppgår till minst 5,5 månader och samtidigt den sammanlagda studietiden under föregående och aktuell termin uppgår till 10,5 månader. Oberger föreslår att endast det ena av dessa villkor skall vara uppfyllt.

3.2.4 Remissyttranden

Flertalet remissinstanser har ställt sig positiva till utredningens principiella resonemang om harmoniseringen av rätten till utbildning och rätten till studiemedel. Man har därvid i likhet med utredningen framhållit att man så långt möjligt bör söka samordna dessa båda rättigheter, men har förståelse för att en sådan samordning f. n. inte kan ske. *Universitetskanslersämbetet* framhåller att prövning av en studerandes studieresultat ofta sker samtidigt i utbildningsnämnd och i studiemedelsnämnd. Det är därvid väsentligt att omdömena i dessa båda instanser samordnas.

Vägledande vid tilldelningen av studiemedel bör enligt universitetskanslersämbetets mening vara den studieprognos som görs av vederbörande utbildningsnämnd. Som argument mot en fullständig harmonisering i nämnda avseende framhåller *studiededelsnämnden i Lund* att en sådan i dagsläget skulle innebära att olika regler skulle komma att gälla för studerande vid filosofisk fakultet och studerande vid övriga fakulteter.

Ett antal remissinstanser, bl. a. en rad utbildningsnämnder, stödjer emellertid tanken på en fullständig samordning av rätten till utbildning och studiemedel, bl. a. *samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd vid Uppsala universitet*. Nämnden finner det orimligt att studiemedelsnämnderna genom en mer restriktiv bedömning än utbildningsnämnderna skall kunna fungera som ett fristående utspärningsinstrument. Samma uppfattning framförs också av *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*.

Remissinstanserna delar i allmänhet utredningens uppfattning om de poänggränser som bör gälla för att erhålla fortsatta studiemedel efter två terminer. *Centrala studiehjälpsnämnden* anser dock att det hade varit av stort intresse om utredningen diskuterat poänggränser om 25 eller 30 poäng efter två terminer. När *universitetskanslersämbetet* tillstyrker utredningsförslaget om 20 poäng efter två terminer, sker det med den reservationen att fixerade poänggränser för rätten till studiemedel inte kan uppställas med tanke på att kurserna i olika studiekurser normalt omfattar mellan 2 och 10 poäng. Också *skolöverstyrelsen* framhåller att de generella reglerna måste kunna modifieras med tanke på omständigheterna i det enskilda fallet.

I vad avser frågan om de poänggränser som skall gälla vid ingången av tredje terminen, har remissinstanserna haft delade uppfattningar.

SFS motsätter sig i likhet med reservanten, att det skall fordras fler poäng vid ingången av tredje terminen än vid utgången av den andra. 20-poängsgränsen bör därför gälla även vid ingången av tredje terminen. Som skäl härför menar SFS att många på grund av militärtjänst och nödtvunget förvärvsarbete är förhindrade att bedriva sommarstudier. Dessutom menar SFS att utredningens förslag är inkonsekvent eftersom extra studiemedel ej skall kunna utgå till studerande som erhållit 20 poäng efter två terminer. Möjlighet att t. ex. under sommaren nå de 25 poäng vid ingången av tredje terminen — som utredningen själv föreslagit som krav för fortsatta ordinarie studiemedel — föreligger således inte.

Studiededelsnämnden i Göteborg uppmärksammar i detta sammanhang vissa olägenheter med utredningens förslag. Detta, menar nämnden, utgår ifrån att de studerande påbörjar sina studier en hösttermin. Möjlighet att vid ingången av tredje terminen nå fler poäng än vid slutet av den andra föreligger inte om studierna påbörjas en vårtermin eftersom något uppehåll i terminsskiftet hösttermin/vårtermin inte finns för ett flertal ämnen. Problemet bör uppmärksammas i det fortsatta utredningsarbetet.

Remissinstanserna delar utredningens förslag att den som på tre terminer inte uppnått 40 poäng inte bör få fortsatta studiemedel, eftersom rätten till undervis-

ning härmed upphör. *Universitetskanslersämbetet* betonar emellertid vikten av att nära samarbete mellan utbildningsnämnd och studiemedelsnämnd kommer till stånd. Ämbetet förutsätter att studiemedel beviljas om utbildningsnämnd medger den studerande rätt till fortsatt undervisning även om 40 poäng inte uppnåtts.

Utredningsförslaget beträffande studiemedel vid byte av utbildningslinje delas av remissinstanserna. *SFS* har emellertid understrukit att generositet bör vägleda studiemedelsnämnderna, då en studerande på ett någorlunda tidigt stadium byter till utbildning med helt ny inriktning. Ett tidigt misslyckande i studierna bör inte i nämnvärd mån påverka möjligheterna till studiemedel på den nya linjen, menar *SFS*.

Utredningens förslag om kompletterande utbildning har rönt delade meningar hos remissinstanserna. Flertalet remissinstanser uppfattar kompletterande utbildning som ett viktigt inslag i den akademiska utbildningen. De förändrade krav som arbetsmarknaden ställer gör möjligheten till kompletterande utbildning efter grundexamen angelägen. *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* har en annorlunda principiell syn. Förbundet ifrågasätter om man över huvud taget bör satsa resurser på kompletterande utbildning på denna nivå så länge tre fjärdedelar av landets yrkesverksamma endast har folkskola. Om man däremot ser den kompletterande utbildningen som ett led i ett system med återkommande utbildning, kan denna accepteras, menar studentförbundet. Ingen bör därför ha rätt till kompletterande utbildning förrän efter ett års yrkesverksamhet. Alla som i detta system beviljas rätt till kompletterande utbildning bör erhålla studiemedel.

Många remissinstanser — däribland *SFS*, merparten av *studiemedelsnämnderna* samt ett stort antal *utbildningsnämnder* och *rektorsämbeten* — har vänt sig emot utredningens förslag att endast de som klarat sin grundexamen på åtta terminer skall ha rätt till studiemedel för kompletterande utbildning. Man har därvid framhållit att det såväl för samhället som för den enskilde är av stort värde att den studerande kan komplettera grundexamen. Detta gäller även de som använt den maximala studietiden om nio terminer. Ett annat skäl som återkommer i remissinstansernas invändningar är att de som använt nio terminer men har egna ekonomiska tillgångar ändå skulle kunna bedriva kompletterande studier, då rätten till undervisning fortfarande föreligger, medan den som saknar sådana måste avstå. Systemet skulle därigenom komma att fungera som ett slags ekonomisk spärr.

Universitetskanslersämbetet påpekar att utredningen utgått från att alla grundexamina tar sex terminer. Så är emellertid inte fallet. *Politics* magisterexamen, som omfattar 140 poäng, tar normalt sju terminer. Kanslersämbetet förutsätter att studiemedelsnämnderna vid sin bedömning av studiemedel för kompletterande utbildning tar hänsyn till att vissa utbildningar inom de filosofiska fakulteterna har längre normal studietid än sex terminer.

Frågan om en högre studietakt under den kompletterande utbildningen har mötts med tveksamhet av många remissinstanser som yttrat sig i denna fråga, bl. a. *centrala studiehjälpnämnden* och *universitetskanslersämbetet*. Studiehjälpnämnden framhåller att, om den studerande under de föregående åtta terminerna

inte visat sig kunna hålla jämn studietakt, kan inte förutsättningarna anses vara särskilt goda för en förbättring av studietakten under resterande tre terminer.

Utredningsförslaget om att extra studiemedel skall kunna utgå för återhämtningsstudier under en sjätte månad har i allmänhet mötts mycket positivt. Många remissinstanser har i detta sammanhang aktualiserat en närliggande fråga, nämligen terminsindelningen.

Studiemedelsnämnderna i Lund och Umeå har således föreslagit att studiemedlen framdeles ges för halvår och år i stället för termin. Svårigheter föreligger redan nu då den gällande terminsindelningen inte sammanfaller med studiemedelsförordningens. Då frågan om extra studiemedel kommer in i bilden uppstår ett stort merarbete i administrativt avseende. Studiemedelsnämnden i Umeå har redan tidigare föreslagit att studiemedel för förlängd studietid ej bör utgå utan studiemedlen bör ökas med 10 % och anknytas till kalenderår. Nämnden ser de nu föreslagna lättnaderna i möjligheterna att erhålla extra studiemedel som ett steg på vägen mot att anknyta studiemedlen till kalenderår.

Beträffande poänggränserna för erhållande av extra studiemedel har meningarna varit delade. *Skolöverstyrelsen* och *centrala studiehjälpsnämnden* stödjer utredningens förslag om 25 poäng efter två terminer för erhållande av extra studiemedel. *Universitetskanslersämbetet* anser i likhet med reservanten att även de studerande som efter två terminer befinner sig i intervallet 20—24 poäng bör kunna få extra studiemedel under förutsättning att studieprognosen pekar på 30 poäng. Också *SFS* är av denna uppfattning. De flesta *studiemedelsnämnder* och *rektorsämbeten* samt *utbildningsnämnder* som berört frågan om poänggränser för erhållande av extra studiemedel biträder reservantens uppfattning. *Sveriges socialdemokratiska studentförbund* har i detta sammanhang framfört att extra studiemedel bör ges endast för återhämtningsstudier men delar inte uppfattningen att extra studiemedel skall ges för att förkorta studietiden — s. k. snabbbläsning.

Flera remissinstanser har behandlat frågan om storleken av de extra studiemedlen och reglerna för behovsprövningen. I allmänhet stöds utredningens förslag. *SFS* motsätter sig emellertid detta och önskar i stället att extra studiemedel utgör 10 % av studiemedlen för två terminer, dvs. f. n. 840 kr.

Några remissinstanser har också berört frågan om studietidens längd som villkor för att erhålla studiemedel.

SFS samt några *studiemedelsnämnder* förespråkar att 5,5 månaders studietid skall vara tillräckligt som krav för erhållande av extra studiemedel. *Studiemedelsnämnden i Göteborg* framhåller de stora fördelar som skulle uppnås om de studerande redan efter andra terminen bereds möjlighet att erhålla studiemedel för kommande studier. Nämnden menar vidare att det är orealistiskt att räkna med att de studerande sparar medel från höstterminen till vårterminens sjätte studiemånad, vilket utredningsförslaget förutsätter. Nämnden förordar därför, att endast krav om minst 5,5 månaders studier den aktuella terminen då extra studiemedel söks, bör ställas.

Synpunkter som ligger i förlängningen av de anförda förslagen eller på annat

sätt nära sammanhänger med förslagen har framförts av ett flertal remissinstanser.

Centrala studiehjälpsnämnden har således fört fram studiemedelsnämndernas arbetssituation till följd av speciellt förslag om extra studiemedel. Studiehjälpsnämnden antar att ca 25—30 % av samtliga studenter kommer att inge ansökningar om extra studiemedel. Detta medför en stor arbetsbelastning. Härtill kommer arbete med extra kontroller m. m. En väsentlig personalförstärkning är därför nödvändig på nämnderna och centrala studiehjälpsnämnden förutsätter att medel för detta ställs till förfogande.

Som sammanfattande synpunkt kan sägas att många remissinstanser understrukt att i den mån poänggränser ställs upp, är det viktigt att dessa inte fungerar som automatiskt verkande regler. Poänggränserna måste i varje fall tills vidare fungera som riktlinjer.

3.3 Basbeloppet

3.3.1 Nuvarande regler

Såsom redovisats i tidigare avsnitt består studiemedlen av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Dessa utgår med 70 % av basbeloppet. Med ett basbelopp på 6 000 kr. innebär detta att 3 325 kr. per termin utgår i återbetalningspliktiga medel. Vid beräkningen av storleken av detta senare belopp tillämpas i dag enligt 13 § studiemedelsförordningen det basbelopp, som gäller vid ingången av den termin för vilken medlen är avsedda eller, om medel vid ett och samma tillfälle beviljas för flera terminer, det basbelopp, som gäller vid ingången av den första av dessa. Denna bestämmelse innebär i praktiken att basbeloppet den 1 juli är grundande för storleken av de återbetalningspliktiga medlen under hösttermin/läsår och basbeloppet den 1 januari blir bestämmande för beloppet under vårtermin/kalenderår.

3.3.2 Centrala studiehjälpsnämndens förslag

Centrala studiehjälpsnämnden anger att den nuvarande lydelsen av 13 § studiemedelsförordningen har medfört stora problem för studiemedelsnämnderna och studiehjälpsnämnden. Arbetet med studiemedelsansökningarna försvåras nämligen av att basbeloppen numera fastställs på ett mycket sent datum och ibland endast några få dagar före den månad, för vilken basbeloppet skall gälla. Redan i mars inkommer ett stort antal studiemedelsansökningar som avser kommande hösttermin eller läsår. Motsvarande ansamling av ansökningar om studiemedel för vårterminen eller följande kalenderår inträffar i oktober. En stor del av dessa ansökningar skulle kunna expedieras avsevärt tidigare än vad som nu är fallet om gällande basbelopp vore känt tidigare. Den nuvarande ordningen medför således att studenterna får vänta länge på sina studiemedel. Samtidigt blir studie-

medelsnämndernas normalt stora arbetsbelastning i början av varje termin ännu mer ansträngd därför att de tidigt inkomna ansökningarna inte kan expedieras förrän i samband med halvårsskiftena.

Centrala studiehjälpsnämnden föreslår därför att 13 § studiemedelsförordningen ändras så att beräkningen av studiemedel sker på det basbelopp som gäller andra månaden (maj resp. november) före ingången av den termin för vilken medlen är avsedda.

Om den föreslagna ändringen kommer till stånd räknar studiehjälpsnämnden med att besked om beviljade studiemedel för kommande läsår skulle kunna expedieras till ett avsevärt antal studerande före juni resp. december månads utgång. Anledningen till detta är att många studerande som avser påbörja sina eftergymnasiala studier till höstterminen kan söka studiemedel på ett tidigt stadium under våren.

Studiehjälpsnämnden framhåller att det finns nackdelar med förslaget. En anknytning av studiemedlen till ett två månader tidigare gällande basbelopp skulle i vissa situationer kunna leda till att studiemedel under högst ett år utgår med ett lägre belopp. Med kännedom om basbeloppsförändringarna torde detta belopp inte överstiga 140 kr. per termin. En genomgång av basbeloppsförändringarna under de fem år som studiemedelssystemet fungerat, visar dock att en ordning som knutit basbeloppet till maj resp. november endast vid ett enda tillfälle skulle ha medfört en minskning av studiemedlen. En annan tänkbar nackdel med förslaget kan vara att studiemedel i högre utsträckning söks endast för en termin i taget, eftersom en eventuell basbeloppshöjning under den andra terminen i så fall skulle komma studenterna till godo.

Studiehjälpsnämnden understryker vikten av att studiemedelsnämnderna kan upprätthålla en god service gentemot studenterna. Studiemedelsnämndernas arbetsituation är i dag sådan att varje möjlighet till förändringar som innebär jämnare spridning av arbetet under året måste tillvaratas. Samtliga studiemedelsnämnder har biträtt förslaget.

Över förslaget har *Sveriges Förenade Studentkårer* (SFS) beretts tillfälle att yttra sig. SFS motsätter sig förslaget och menar att studiehjälpsnämnden borde gå ut i en brett upplagd informationskampanj i syfte att förmå studenterna att inlämna sina studiemedelsansökningar i god tid före studiernas påbörjande. Att inte expediering kan ske omedelbart har mindre betydelse eftersom studiemedel ändå inte kan lyftas förrän studieintyg uppvisats. SFS anser vidare att studiemedelsnämnderna skulle kunna göra ett omfattande förberedelsearbete med tidigt inkomna studiemedelsansökningar.

SFS framhåller också som skäl emot förslaget att studenterna skulle kunna gå miste om eventuella ökning av studiemedelsbeloppet, förorsakade av att basbeloppet höjdes under någon av månaderna maj, juni, november eller december. Som sammanfattande omdöme säger SFS att några garantier inte finns för att studiehjälpsnämndens förslag skulle innebära kortare behandlingstider.

4. Föredraganden

Under de senaste årtiondena har kraftiga satsningar gjorts över hela utbildningsområdet. Lika viktigt som att bygga ut utbildningskapaciteten är att sörja för ekonomiska stödåtgärder för den enskilde. Möjligheten till studier och utbildning kan bli enbart formell om inte samhället genom studiestöd möjliggör för den enskilde att utnyttja utbildningen.

När det gäller yngre elever syftar studiestödet främst till att så långt möjligt ge ett bidrag till familjerna för de merutgifter studierna förorsakar. Speciellt betydelsefullt är det stöd som ges elever i familjer med svag ekonomi, elever som har lång resväg eller måste inackorderas på annan ort. På denna utbildningsnivå — liksom på högskolestadiet — har de studiesociala åtgärderna en rekryteringsfrämjande uppgift. Det gäller med andra ord att sörja för att ingen av ekonomiska skäl avstår från viss utbildning. Ekonomiska insatser i form av studiebidrag och tillägg är viktiga instrument för att uppnå detta.

Jag vill dock erinra om att även andra faktorer — som t. ex. föräldrarnas utbildningsbakgrund — har stor inverkan på frågan om fortsatt utbildning. Den intellektuella stimulans som somliga barn får hemifrån underlättar på ett påtagligt sätt skolgången. Jag vill understryka vikten av att studiesociala och andra utbildningspolitiska insatser samordnas för att alla skall få likvärdiga förutsättningar till en reell valfrihet av utbildningsväg. Förskola och vuxenutbildning är här viktiga kompletterande instrument.

Det nuvarande statliga studiestödet är ett resultat av den genomgripande reform som beslöts vid 1964 års riksdag. Huvudpunkterna i beslutet har sammanfattats i förordningen om förlängt barnbidrag, studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen. För elever i grundskola som fyllt 16 år utgår ett förlängt barnbidrag med månadsbelopp utgörande en tolfedel av allmänt barnbidrag. För yngre elever i yrkesskolor, fackskolor, folkhögskolor, gymnasier m. fl. skolformer bygger studiehjälpen i huvudsak på studiebidrag och härtill knutna tillägg, medan studielån förutsätts utgå mer sällan. För äldre elever vid dessa läroanstalter liksom för studerande vid bl. a. universitet och fackhögskolor ligger tyngdpunkten i studiestödet på återbetalningspliktiga studiemedel.

Förutom nämnda direkta stöd finns skilda indirekta studiesociala åtgärder. Fria läromedel utgår i grundskolan och i ca tre fjärdedelar av landets kommuner även på gymnasieskolenivå. Fria skolmåltider är ett annat exempel på indirekt stöd. På det eftergymnasiala stadiet bidrar staten till uppförande av kår- och bespisningslokaler samt till de studerandes hälso- och sjukvård samt motionsverksamhet.

1964 års studiesociala reform har vid flera tillfällen kompletterats. Vid förra årets riksdag fattades således beslut om en rad förbättringar på det studiesociala området. Förbättringarna gällde främst barn till lägre inkomsttagare samt vuxna studerande. Bl. a. höjdes det inkomstprövade tillägget med 25 kr. per månad för studerande med syskon under 16 år. Maximibeloppet för lån från allmän-

na studielånefonden höjdes från 5 000 kr. till 6 500 kr. Dessutom beslöts en ändring av den gräns som inom studiehjälpssystemet finns mellan elever som anses tillhöra familjens ekonomi och övriga elever. Gränsen fastställdes till 20 år. Även de vuxenstuderandes situation förbättrades. Sålunda höjdes åldersgränsen för erhållande av studiemedel från 40 till 45 år. Den minsta tid som normalt skall gälla för återbetalning av studiemedel höjdes från 10 till 15 år. Slutligen infördes en möjlighet för vuxenstuderande till partiell befrielse från skyldighet att återbetala vissa studielån från allmänna studielånefonden.

Ytterligare reformförslag föreligger nu på det studiesociala området. Centrala studiehjälpnsnämnden har i sin anslagsframställning för det kommande budgetåret lagt fram förslag om bl. a. höjda rese- och inackorderingstillägg.

Vidare har centrala studiehjälpnsnämnden föreslagit att beräkningen av studiemedel skall ske med tillämpning av det basbelopp som gäller för maj resp. november månad närmast före ingången av den termin för vilken medlen är avsedda i stället för som nu basbeloppen för juli resp. januari månad. Studiemedelsnämnderna skulle därigenom på ett tidigare stadium än vad som nu är fallet kunna förbereda och expediera tidigt inkomna studiemedelsansökningar.

1968 års studiemedelsutredning har i betänkandet Studiemedel vid filosofisk fakultet (Stencil U 1969:10) föreslagit ändrade regler för erhållande av extra studiemedel under en sjätte studiemånad. Vidare läggs förslag fram om krav på studiemeriter för erhållande av studiemedel.

Ett omfattande utredningsarbete pågår f. n. på det studiesociala området. Kommittén för utländska studerande har nyligen avlämnat betänkandet Studiesocialt stöd till utländska studerande (Stencil U 1969:9). Betänkandet remissbehandlas f. n.

Läromedelsutredningen har nyligen lagt fram förslag om fria läromedel för studerande på gymnasieskolnivå.

Studiefinansieringen för vuxna utreds av kommittén för studiestöd åt vuxna. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag i prop. 1969:16 (s. 21) underströk att förbättringar på det studiesociala området framdeles bör inriktas i första hand mot studiefinansieringen inom vuxenutbildningen. Vissa förbättringar för vuxenstuderande aktualiseras redan vid årets riksdag. Jag tänker här på de förslag till förbättrade villkor för folkbildningen, som är en av huvudpunkterna i den proposition om ökat stöd till vuxenutbildning (1970:35), som årets riksdag har att behandla. Dessa förslag gagnar alla de vuxenstuderande som deltar i undervisning inom det frivilliga folkbildningsarbetet.

Jag vill också nämna att 1968 års studiemedelsutredning utreder bl. a. situationen för deltidsstuderande samt studerande med barn.

Enligt min mening bör man nu genomföra ytterligare förbättringar på studiehjälpens område.

F. n. utgår *studiebidrag* enligt studiehjälpssystemet och *förlängt barnbidrag* enligt förordningen om förlängt barnbidrag med 75 kr. i månaden, dvs. med en

tolftedel av beloppet för allmänt barnbidrag. I den jämlikhetsreform som skatte-reformen utgör ingår även en väsentlig höjning av det allmänna barnbidraget, nämligen från 900 kr. till 1 200 kr. om året fr. o. m. den 1 januari 1971. I konsekvens härmed bör nyssnämnda studiesociala förmåner höjas till 100 kr. i månaden. De nya beloppen bör gälla fr. o. m. den 1 januari 1971.

Med anledning av centrala studiehjälpnsämndens förslag om höjning av *inackorderingsstillägget* vill jag erinra om vad andra lagutskottet anförde i sitt utlåtande över prop. 1969:16 (2LU 38). Utskottet underströk att tillgängliga resurser inom ungdomsutbildningen bör inriktas på familjer som har barn i gymnasiet eller därmed jämställda skolformer och som bor så långt från skolorten att barnen behöver inackorderas. Om inackorderingskostnaderna alltför mycket överstiger bidraget, finns det enligt utskottet risk för att boendekostnaderna blir ett avgörande hinder för att barnen skall kunna fortsätta sina studier efter den obligatoriska skolan. Detta gäller speciellt familjer med svag ekonomi.

Med hänsyn till vad andra lagutskottet och centrala studiehjälpnsämnden anført om boendekostnaderna förordar jag att inackorderingsstillägget höjs i enlighet med nämndens förslag till 125 kr. i månaden. Höjningen bör träda i kraft den 1 juli 1970.

Studiehjälpnsämnden har också föreslagit en höjning av beloppen för *resetillägg*. Vid avvägningen av de skilda önskemålen om förbättringar av det studiesociala stödet har jag kommit till slutsatsen att resetillägget bör höjas den 1 juli 1970 med 10 kr. i månaden. Därmed kommer resetillägg att utgå med 50, 70, 90 och 110 kr. i månaden för avstånd om resp. 6, 15, 25 och 35 km. Jag avser att senare återkomma till Kungl. Maj:t i denna fråga.

De förslag som jag nyss lagt fram innebär ytterligare förbättringar av studiehjälpen till yngre studerande. Som bidrag till studerande vid bl. a. yrkesskolor, fackskolor, folkhögskolor och gymnasier kan därmed komma att utgå 3 600 kr. per läsår, dvs. en höjning med 450 kr. jämfört med nuvarande läsår.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att 1968 års studiemedelsutredning enligt sina direktiv har att pröva bl. a. frågan om konsekvenserna av den avveckling av studentbostadssubventionerna som ägde rum år 1967 i samband med omläggningen av bostadsfinansieringen. SFS har i en framställning pekat på det höjda kostnadsläget för studentbostäderna och ansett det angeläget att den i direktiven till utredningen nyss angivna frågan prövas med förtur. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att framställningen överlämnas till utredningen att övervägas vid fullgörande av det åt utredningen givna uppdraget.

Centrala studiehjälpnsämnden har föreslagit att studiemedlen framdeles skall bestämmas med tillämpning av det *basbelopp* som gäller för maj resp. november närmast före början av terminen i stället för som f. n. basbeloppet i juli resp. januari. Som motiv för förslaget anges arbetsmässiga fördelar, vilka blir till gagn för både studiemedelsnämnderna och de studerande. Om förslaget bifalles kommer studiemedelsnämnderna att få en jämnare arbetsrutin och att redan på ett tidigt

stadium kunna förbereda och expediera tidigt inkomna studiemedelsansökningar. Nämnden är ej enhällig. Studeranderepresentanten i nämnden har reserverat sig och bl. a. anfört att den föreslagna ordningen skulle kunna leda till sänkning av studiemedelsbeloppet.

Det ökade antalet studiemedelstagare har inneburit stora påfrestningar på studiemedelsnämnderna. Det stora flertalet studerande ansöker också om studiemedel i början av studietermen. Den stora ansamlingen av ansökningar medför svårigheter för studiemedelsnämnderna att på kort tid behandla alla ansökningar och i övrigt ge de studerande den service som är önskvärd. Arbetsbördan vid nämnderna blir också ojämn. Åtgärder som syftar till att lösa de här nämnda problemen är önskvärda. Jag vill också erinra om att basbeloppet numera fastställs att gälla för månaden närmast efter fastställandet. Enligt de regler som gällde när studiemedelssystemet infördes fastställdes basbeloppet att gälla för den andra månaden efter fastställandet. Det fastställda basbeloppet blir nu gällande en månad tidigare än enligt de regler som låg till grund för utformningen av studiemedelsbestämmelserna. Jag tillstyrker därför nämndens förslag.

Inom studiemedelssystemet gäller vissa krav på studieresultat för att studiemedel skall kunna utgå. Fortsatta studiemedel kan beviljas om det med hänsyn till de resultat som den studerande uppnått måste anses sannolikt att han kommer att slutföra studierna inom normal tid. Vid denna bedömning skall skälig hänsyn tas till förhållanden av personlig natur som kan antas ha inverkat på studieresultatet (6 § andra stycket studiemedelsförordningen).

Om tolkningen av nyss angivna bestämmelser i 6 § studiemedelsförordningen anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet att vägledande vid studie-lämplighetsprövningen borde vara att studiemedel endast ges till den som bedriver sina studier i en takt som kan anses vara normal. Den praxis som de dåvarande statsstipendienämnderna utbildat vid utdelning av naturastipendierna, dvs. i princip krav om ett betyg per termin, ansågs böra kunna lämna god vägledning även vid tillämpningen av de nya reglerna.

Den reformering av studiegången vid de filosofiska fakulteterna, varom statsmakterna fattade beslut vid 1969 års riksdag (prop. 4, SU 34, rskr 101), har aktualiserat en i första hand teknisk anpassning av nuvarande regler för bedömning av studieprestationer för erhållande av studiemedel. 1968 års studiemedelsutredning har nu lagt fram förslag om en sådan anpassning att gälla fr. o. m. nästa budgetår.

Även efter det att en ny utbildningsorganisation införts vid de filosofiska fakulteterna bör studiemedel för fortsatta studier få utgå endast om den studerande bedrivit sina studier i normal takt. Jag avser alltså inte att föreslå någon ändring av gällande bestämmelser i studiemedelsförordningen (6 § andra stycket). Vad som behövs är endast en tolkning av vad kravet på normal studietakt skall anses innebära, tillämpat på studerande som följer den nya studiegången.

En viktig fråga för utredningen har varit samordningen av utbildningsnäm-

dernas och studiemedelsnämndernas bedömning av studieresultaten. Utredningen har för sin del enhälligt avvisat tanken på att i varje fall i dagens läge nå en fullständig harmonisering härvidlag. Detta skulle bl. a. innebära att studiemedel automatiskt skulle ges för tre terminers studier. Vidare skulle det innebära en överflyttning av beslutanderätten från de av allmänna representanter bestående studiemedelsnämnderna till utbildningsnämnderna som f. n. består av lärare och studerande. Följden härav skulle därjämte bli en radikal förändring av studiemedelsystemets organisation.

Som jag framhöll i prop. 1969:4 (s. 77—78) är det självfallet angeläget med ett nära samarbete mellan studiemedelsnämnderna och utbildningsnämnderna. Jag delar emellertid utredningens uppfattning att någon fullständig harmonisering av rätten att bedriva studier och rätten att få studiemedel f. n. inte kan ske. Utredningen har föreslagit att studiemedel skall få utgå för fortsatta studier endast om den studerande vid slutet av den andra terminen eller vid början av den tredje har slutfört studier motsvarande vissa poängtal. Jag finner dessa poängtal kunna i huvudsak godtas.

I likhet med utredningen anser jag vidare att studieprognosen efter uppnådda 40 poäng även fortsättningsvis bör peka på att minst 40 poäng kommer att uppnås på tre terminer. Högre studietakt i ett senare skede bör således inte krävas.

Vad utredningen föreslagit beträffande tilldelning av studiemedel vid byte av utbildningslinje biträder jag.

Frågan om studiemedel för kompletterande utbildning har rönt delade meningar bland remissinstanserna. Sveriges socialdemokratiska studentförbund har ifrågasatt om man över huvud taget bör satsa resurser på kompletterande utbildning så länge en majoritet av landets yrkesverksamma endast har folkskola som skolbakgrund. Som ett led i ett system med återkommande utbildning ter sig emellertid kompletterande utbildning acceptabel, menar förbundet. Jag har förståelse för de motiv som ligger bakom förbundets ställningstagande. Den nya utbildningsorganisationen vid filosofisk fakultet förutsätter dock möjlighet till kompletterande utbildning. Jag förordar därför att studiemedel skall kunna utgå för kompletterande utbildning.

Många remissinstanser har i motsats till utredningen menat att det vore olyckligt att utestänga sådana studerande som använt maximal studietid från studiemedel för kompletterande utbildning. Även de remissinstanser som i princip tillstyrkt utredningens förslag, såsom universitetskanslersämbetet och centrala studiehjälpsnämnden, har framhållit att studiemedelsnämnd vid prövningen av ansökningar om studiemedel för kompletterande utbildning bör visa generositet mot dem som använt längre tid än åtta terminer för att nå grundexamen. Utredningen anser att det för dessa studerande många gånger kan vara en bättre lösning att gå ut i arbetslivet för att i ett senare skede eventuellt återuppta studierna. Även om jag delar denna ståndpunkt — som har fog för sig från både den enskildes och samhällets synpunkter — är dock utredningens förslag förenat med vissa tek-

niska komplikationer. Någon absolut gräns av det slag utredningen förordad bör därför ej uppställas.

Jag vill understryka att vad jag anfört om krav på studieresultat måste ses endast som allmänna riktlinjer för de studiesociala myndigheternas praxis. Givetvis bör myndigheterna kunna avvika från dessa riktlinjer om vunna erfarenheter föranleder det.

1968 års studiemedelsutredning har föreslagit att extra studiemedel skall kunna utgå under en sjätte studiemånad. Den syn, som ligger till grund för utredningens förslag, ligger i princip i linje med tankegångarna bakom beslutet om en ny utbildningsorganisation vid filosofisk fakultet.

Denna organisation har emellertid varit i funktion knappt ett läsår. Erfarenheterna av det nya utbildningssystemet är således begränsade. Delade meningar råder också om de krav som utredningen föreslagit för tilldelning av extra studiemedel. Det kan vidare tilläggas att det rör sig om tekniskt komplicerade frågor. Enligt min mening bör man därför ta upp frågan om mer generella regler för erhållande av extra studiemedel vid en tidpunkt då säkrare erfarenheter av 1969 års utbildningsreform föreligger. Jag avser därför att senare återkomma till Kungl. Maj:t i denna fråga.

Den omfattande reformeringen av beskattningen har effekter även för de studiesociala systemen, därigenom att den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten höjs. Dess storlek påverkar inom studiehjälpssystemet möjligheterna att erhålla inkomstprövat tillägg till studiebidrag. Inom studiemedelssystemet sammanräknas beskattningsbar inkomst och förmögenhet till ett avgiftsunderlag. Rätt till uppskov med återbetalning av studiemedelsavgift föreligger för ett år om avgiftsunderlaget inte överstiger avgiftsgränsen. Denna gräns är f. n. 200 % av basbeloppet inom den allmänna pensioneringen.

Ändringarna i skattesystemet påverkar inte studiehjälpssystemet under nästa budgetår. I denna fråga avser jag att senare återkomma till Kungl. Maj:t. Inom studiemedelssystemet slår däremot den nya beskattningsbara inkomsten igenom under kalenderåret 1971. Klarhet om de nya reglerna måste finnas i god tid före årsskiftet. Enligt min mening bör därför riksdagen redan nu underställas förslag om ny avgiftsgräns.

Ändringarna i skattesystemet bör nämligen inte leda till materiellt negativa effekter för den enskilde inom det studiesociala regelsystemet. Avgiftsgränsen bör därför den 1 januari 1971 höjas till två och ett halvt basbelopp. Därtill bör vid bestämmandet av avgiftsunderlaget ökad hänsyn tas till om den avgiftsskyldige har barn under 10 år. Avgiftsunderlaget bör i sådana fall minskas med ett basbelopp i stället för enligt nuvarande bestämmelser ett halvt basbelopp. De nya bestämmelserna bör givetvis ej gälla de slutliga avgifter som debiteras för år 1970. Slutligen bör en rent teknisk ändring göras av begreppet gift i 21 § studiemedelsförordningen och 2 § förordningen (1967:882) om studiemedelsavgifter.

Ytterligare en fråga aktualiseras i detta sammanhang, nämligen effekterna av de höjda taxeringsvärdena för fastigheter. Inom studiehjälpssystemet räknas 20 % av förmögenhet över 30 000 kr. som beskattningsbar inkomst och påverkar därigenom möjligheterna att erhålla inkomstprövat tillägg.

Taxeringsvärdena kommer troligen att höjas med varierande belopp, beroende bl. a. på fastighetens belägenhet och beskaffenhet. Enligt de preliminärt åsatta taxeringsvärdena kommer den nya fastighetstaxeringen att i genomsnitt för hela landet innebära en höjning med 30 à 35 %. För den enskilde innebär höjda fastighetsvärden en förmögenhetstillväxt. Även om fastighetsinnehav inte kan antas vara generellt förekommande, t.ex. bland föräldrar vars barn får inkomstprövat tillägg inom studiehjälpen, bör man enligt min mening justera förmögenhetsgränsen inom studiehjälpssystemet. Jag förordar att förmögenhetsgränsen höjs till 50 000 kr.

Eftersom de nya fastighetsvärdena ej påverkar rätten till inkomstprövat tillägg förrän under budgetåret 1971/72, bör den nya bestämmelsen inom studiehjälpssystemet träda i kraft den 1 juli 1971.

I enlighet med det anförda har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag,
- 2) lag om ändring i studiemedelsförordningen (1964:401),
- 3) lag om ändring i studiehjälpsreglementet (1964:402),
- 4) lag om ändring i förordningen (1967:882) om studiemedelsavgifter.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att anta förslagen.

5. Anslagsberäkningar för budgetåret 1970/71

H 2. Studiebidrag m. m.

1968/69 Utgift	440 096 645 ¹
1969/70 Anslag	493 000 000
1970/71 Förslag . . .	547 500 000

¹ Anslagen Studiebidrag m. m. och Brevskolestipendier.

Från anslaget bestrids utgifter för studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet (1964:402, ändrat senast 1969:272) och förordningen om förlängt barnbidrag (1964:400, ändrad 1965:249) samt studiebidrag enligt studiemedelsförordningen (1964:401, ändrad senast 1969:270). Fr. o. m. budgetåret 1969/70 bestrids vidare från detta anslag utgifter för brevskestipendier enligt kungörelsen (1964:480) om brevskestipendier.

Centrala studiehjälpsnämnden

Nämnden föreslår en ökning av detta anslag med 45 milj. kr. för nästa budgetår.

1. Under budgetåret 1968/69 har i studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet och förordningen om förlängt barnbidrag utbetalats 268,5 milj. kr. från detta anslag. För budgetåret 1969/70 har medelsbehovet beräknats till 287 milj. kr. Med hänsyn tagen till reformer, som trätt i kraft den 1 juli 1969, räknar centrala studiehjälpsnämnden vid i övrigt oförändrade regler med ett medelsbehov av 291,9 milj. kr.

Studiehjälpsnämnden föreslår förstärkning av studiehjälpen avseende höjning av resetillägget. Detta medför ett ökat medelsbehov av 12 milj. kr. Vidare föreslås en höjning av inkomstgränserna för rätt till inkomstprövat tillägg jämte höjning av tilläggsbeloppen. Med hänsyn härtill och till att en höjning av beloppet för behovsprövat tillägg erfordras beräknar nämnden medelsbehovet till 15 milj. kr. Studiehjälpsnämnden räknar med en höjning av inackorderingstillägget. Medelsbehovet härför uppskattas till 9 milj. kr. De sammanlagda reformkostnaderna beräknar nämnden till 36 milj. kr.

2. Under budgetåret 1968/69 har i studiebidrag enligt studiemedelsförordningen utbetalats studiebidrag med 167,3 milj. kr. Nämnden beräknar att 70 % av de studerande vid läroanstalter och utbildningslinjer där studiemedel kan utgå kommer att få studiebidrag med i genomsnitt 1 700 kr. per person. Härtill räknar nämnden med ett medelsbehov av 1,7 milj. kr. för studiebidrag till utom riket studerande. Till följd av införandet av fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna och därmed förbättrade studieresultat räknar nämnden med att fler studerande kommer att meritera sig för fortsatta studiemedel. Detta beräknas öka medelsbehovet för studiebidrag med ytterligare 7 350 000 kr. De sammanlagda utgif-

terna för studiebidrag skulle då uppgå till 210 milj. kr., vilket med 21 milj. kr. överstiger det för innevarande budgetår anvisade beloppet.

3. Till utbetalning av brevs-kolestipendier, som beviljats före den 1 juli 1968, beräknar studiehjälpsnämnden ett i förhållande till innevarande budgetår oförändrat belopp av 100 000 kr.

Föredraganden

1. Vid beräkningen av kostnaderna för studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet och förordningen om förlängt barnbidrag utgår jag från nämndens grunduppskattning, 291,9 milj. kr.

Den höjning av resetilläggsbeloppen med 10 kr. i varje avståndsklass, som jag tidigare har föreslagit, innebär en kostnadsökning av 6 milj. kr. Inackorderings-tilläggen har föreslagits bli höjda. Detta medför ett ökat medelsbehov av 9 milj. kr. Den höjning av studiebidragen och det förlängda barnbidraget, som föreslås träda i kraft den 1 januari 1971, kan beräknas innebära en kostnadsökning av 30,5 milj. kr.

2. Jag godtar nämndens beräkning av kostnaderna för studiebidrag enligt studiemedelsförordningen 210 milj. kr.

3. Kostnaden för redan beviljade brevs-kolestipendier uppskattar jag i likhet med nämnden till 100 000 kr.

Anslaget bör uppföras med $(291,9 + 6 + 9 + 30,5 + 210 + 0,1) = 547,5$ milj. kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Studiebidrag m. m.* för budgetåret 1970/71 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 547 500 000 kr.

IV:1. Allmänna studielånefonden

Ur fonden utgår studielån beviljade enligt studiehjälpsreglementet. För innevarande budgetår är anslaget till fonden uppfört med 111 milj. kr.

Centrala studiehjälpsnämnden

Nämnden föreslår att anslaget för nästa budgetår förs upp med 122 milj. kr., vilket innebär en ökning med 11 milj. kr. i förhållande till anslaget för innevarande budgetår.

1. Under budgetåret 1968/69 har nämnden bifallit 27 757 ansökningar om studielån till ett sammanlagt belopp av 86,9 milj. kr.

För budgetåret 1970/71 beräknas antalet bifallna låneansökningar komma att uppgå till 38 600. Det genomsnittliga lånebeloppet kan beräknas till 3 750 kr.

Den på grund härav beräknade medelsåtgången uppgår vid oförändrade bestämmelser i fråga om beräkningsgrunderna för erhållande av studielån till 144,8 milj. kr.

Den refererade beräkningen grundar sig på en reviderad anslagsframställning från studiehjälpsnämnden. Enligt nämndens ursprungliga framställning beräknades lånebehovet under det kommande budgetåret minska med 46 milj. kr. Beräkningen baserade sig på en utveckling på lånesidan som visade på en avmattning i lånefrekvensen och ett sjunkande lånemedeltal. Den vid tidpunkten för studiehjälpsnämndens anslagsframställning konstaterade utvecklingen på lånesidan bröts emellertid under september och oktober månader, varför en reviderad låneberäkning måste göras. Den ändrade tendensen förklaras främst av de nya bestämmelser om en strikt åldersgräns mellan yngre—äldre elever som trädde i kraft den 1 juli 1969.

2. Centrala studiehjälpsnämnden föreslår ändrade regler beträffande reduktion av studielån i förhållande till föräldrarnas beskattningsbara inkomst och förmögenhet. Genom de föreslagna ändringarna för lånevillkoren beräknas ett ökat medelsbehov av 10 milj. kr.

3. Maximibeloppet för studielån för gymnasiala studier har genom beslut av 1969 års vårriksdag höjts från 5 000 kr. till 6 500 kr. De s. k. äldre eleverna, dvs. de som är 20 år eller däröver, kan därmed i normalfallet få ett stöd som tillsammans med det förhöjda studiebidraget är detsamma som studiemedlen för eftergymnasiala studier. Inom studiemedelsystemet gäller emellertid även att studiemedel kan utgå med högre belopp än normalbeloppet, s. k. extra studiemedel, om synnerliga skäl föreligger. Centrala studiehjälpsnämnden anser det angeläget att möjlighet skapas också för elever inom studiehjälpsystemet att erhålla högre lånebelopp än det nuvarande maximibeloppet. Medelsbehovet härför uppgår till 1 milj. kr.

4. Det sammanlagda medelsbehovet beräknas av nämnden uppgå till 155,8 milj. kr., varav 13,8 milj. kr. täcks av medelsreservation och 20 milj. kr. av amorteringar under budgetåret. Det erforderliga investeringsanslaget kommer därför att uppgå till 122 milj. kr.

Föredraganden

1. Jag delar nämndens uppfattning om medelsåtgången vid oförändrade bestämmelser och utgår därvid från den reviderade anslagsframställningen.

2. Förslaget om ändrade regler beträffande reduktion av studielån i förhållande till föräldrarnas beskattningsbara inkomst och förmögenhet är jag f. n. inte beredd att biträda, varför kostnadsökningar i anledning av förslaget ej har beräknats. Ej heller biträder jag förslaget om möjlighet att erhålla högre lånebelopp än nuvarande maximibelopp. Anslaget beräknas enligt följande sammanställning.

Anslagsberäkning

(1 000-tal kr.)

<i>Medelstillgång</i>		<i>Beräknad medelsförbrukning</i>	
Reservation den 30.6.1969	25 000	1969/70	141 000
Anslag för 1969/70 riksstat	111 000	1970/71	145 000
Amortering under			
1969/70	19 000		
1970/71	20 000		
Anslag för 1970/71 (förslag)	111 000		
	286 000		286 000

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Allmänna studielånefonden* för budgetåret 1970/71
anvisa ett investeringsanslag av 111 000 000 kr.

IV:2. Studiemedelsfonden

Ur fonden utgår återbetalningspliktiga studiemedel beviljade enligt studiemedelsförordningen. För innevarande budgetår är anslaget uppfört med 660 milj. kr.

Centrala studiehjälpnämnden

Nämnden föreslår att anslaget för nästa budgetår förs upp med ett belopp av 730 milj. kr., vilket innebär en ökning med 70 milj. kr. i förhållande till anslaget för innevarande budgetår.

Under höstterminen 1968 utbetalades studiemedel till 98 071 studerande och under vårterminen 1969 till 98 213. Utbetalningarna ur studiemedelsfonden uppgick höstterminen 1968 till ca 291 milj. kr., dvs. ett genomsnittsbetopp per studiemedelstagare av 2 964 kr., samt vårterminen 1969 till ca 295 milj. kr., dvs. ett genomsnittsbetopp per studiemedelstagare av 2 999 kr.

För budgetåret 1970/71 har nämnden utgått från ett studerandeantal av 168 600 vid läroanstalter där studiemedel utgår. Av dessa beräknas 70 % komma att beviljas studiemedel. Till detta antal av 118 100 studiemedelstagare i Sverige kommer ett beräknat antal av ca 1 000 studerande i utlandet berättigade till studiemedel.

Införandet av den nya utbildningsorganisationen vid de filosofiska fakulteterna den 1 juli 1969 kan enligt nämnden beräknas få till följd att möjligheterna till studiemedel för studerande vid dessa fakulteter kommer att öka på grund av de förbättrade studieresultat som kan väntas. Det ökade antalet nyinskrivna fr. o. m. läsåret 1969/70, och de förbättrade studieresultaten bör kunna avläsas 1970/71. Det ökade medelsbehovet i anledning härav kan uppskattas till 25 milj. kr., varav återbetalningsmedel 19 750 000 kr.

Ytterligare några faktorer kan tänkas påverka utnyttjandegraden av studiemedel. Sålunda kan t. ex. en förbättring av studieresultaten för dem som följer det äldre utbildningssystemet vid de filosofiska fakulteterna medföra ytterligare behov

av studiemedel och detsamma gäller beträffande det förändrade tentamenssystemet vid tekniska fakulteter. Vidare kan de vidgade kompetensramarna samt ökad möjlighet till studiemedel för doktorandstuderande enligt det nya systemet påverka utnyttjandet av studiemedel. Den högre utnyttjandegraden kan medföra ett ökat medelsbehov av 10 milj. kr., varav 7,9 milj. kr. i återbetalningsmedel.

Under budgetåret beräknas ca 20 milj. kr. flyta in i form av studiemedelsavgifter.

1968 års studiemedelsutredning föreslår att studiemedel skall utgå för en sjätte studiemånad. Medelsbehovet härför uppskattas till 5 milj. kr.

Föredraganden

Jag godtar centrala studiehjälpnsnämndens beräkningar av studerandeantal och utnyttjandegrad och har liksom nämnden också tagit med i beräkningen det ökade medelsbehov som blir följderna av införandet av den nya utbildningsorganisationen vid de filosofiska fakulteterna. Jag har dessutom vid beräkningen tagit hänsyn till beräknade prisförändringar.

Med utgångspunkt från dessa beräkningar förordar jag att investeringsanslaget höjs med 96 milj. kr. till 756 milj. kr.

För budgetåret 1970/71 bör medel anvisas enligt följande sammanställning.

Anslagsberäkning

(1 000-tal kr.)

<i>Medelstillgång</i>		<i>Beräknad medelsförbrukning</i>	
Reservation 30.6.1969	12 000	1969/70	683 000
Anslag för 1969/70 riksstat ..	660 000	1970/71	806 000
<i>Avgifter under</i>			
1969/70	20 000		
1970/71	41 000		
Anslag för 1970/71 (förslag) ..	756 000		
	1 489 000		1 489 000

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Studiemedelsfonden* för budgetåret 1970/71 anvisa ett investeringsanslag av 756 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

INNEHÅLL

	Sid.
Författningsändringar	3
1. Inledning	9
2. Huvuddragen i nuvarande studiesociala system	10
3. Reformförslag på det studiesociala området	12
3.1 Centrala studiehjälpnsnämndens förslag till höjda rese- och inackor- deringstillägg m. m.	12
3.2 Studiemedel vid filosofisk fakultet	15
3.2.1 Nuvarande regler	15
3.2.2 1968 års studiemedelsutrednings förslag	16
3.2.3 Regler för rätt till studiemedel	17
3.2.4 Remissyttranden	20
3.3 Basbeloppet	24
3.3.1 Nuvarande regler	24
3.3.2 Centrala studiehjälpnsnämndens förslag	24
4. Föredraganden	26
5. Anslagsberäkningar för budgetåret 1970/71	33